

ז. על לימוד האנגלית בביה"ס העברי
(מכתב למערכת "הד החנוך")

אדוני העורך,

הנני מודה לבעל המאמר ב"הד החנוך" האחרון בענין לימודי האנגלית. למדתי הרבה ממנו ואין ספק שדבריו מבהירים את המצב. יש כמה דברים מוסכמים בינינו אף אם בשינוי הדגשה; ואילו כדאי היה, יכולתי להוכיח שאני קרוב יותר לדעותיו מאשר הוא (לכאורה) לדעותי. ואולם אין כאן ענין לויכוח אישי. מגמת שנינו לשפר את החינוך העברי בא"י בשביל בנינו, ושאלתנו המשותפת היא איך נוכל לעשות זאת ובאילה אמצעים. לפי דעת שנינו יש לבצר את עמדת העברית (אעפ"י שלדעתו עמדה זו קלושה יותר מאשר היא לדעתי); ולפי דעת שנינו אין להרשות דחיקת רגליה של התרבות העברית בפני התרבות האנגלית. מה ששנינו במחלוקת הוא מדת הברכה שנוכל להפיק מן האנגלית, הן לטובת התרבות הלאומית שלנו במוכן הצר והן לטובת עבודתנו הלאומית הכללית.

לדעתי, התרבות העברית הרוויחה תמיד מתרבויות חוץ. נתתי כמה משלים היסטוריים ואין בעל המאמר דוחה אותם. אינו שולל את העובדות; הוא רק מטיל ספק בערכן של התוצאות. ובזה מוכן אני להסכים אתו; במקרים רבים ה"עיכול" לא היה שלם או מוצלח. אך העובדה היסודית נשארה בעינה. תרבותנו לא היתה מסוגרת בתוך עצמה מעולם.

אך בזה אין לתמוה שהרי בזה כל מהותה של כל תרבות חיה שהיא. אני מסופק אם בכלל אפשר

לדבר על תרבות "אוטונומית", או למצוא בהיסטוריה "תרבות אוטונומית".

הפילוסופיה, למשל, טפוסית היא לתרבות יון; אך כלום היתה "של" יון בלבד? מדברים על בבל ועל מצרים כעל מקורותיה הרחוקים ועל ביקורי פוֹת־אגורס, אפלטון ואריסטו במזרח כעל מקורותיה הקרובים. אפשר שיש משהו בדעות אלה, ואפשר שלא. אך בין אם יש ובין אם אין, עצם צמיחתה ושגשוגה היה לא ביון כי אם באסיה הקטנה ובדרום איטליה (והן מקומות הפגישה בין היונים לבין העולם הלא-יוני), ופירותיה הבשלים באריסטו בן הצפון ובזינון השמי אזורח העולם כולו. ודוגמאות כאלה מצויות למכביר עד שמהוות הן את הכלל. אין לכם ספרות לאומית כספרות האנגלית, למשל, אך היא ממוזגת מכל העמים; ואם נבוא לפסול את "זמורת הזר" שבה, נפסול את כל גדוליה החל משכספיר ומילטון. בכל תרבות הדחיפה באה מן החוץ. אמנם המתקבל מן החוץ נטמע ברוחה של האומה ועל-ידי-כך נעשה קנינה של האומה, בדיוק כמו שהמזון הגופני הנכנס מן החוץ נטמע בפנים ונעשה לדם ולגידים ולעצמות. אך בלי מזון מן החוץ כל גוף יאבד, וגופה של התרבות בכלל.

הנני מציע אפוא לא לפחד כל-כך מפני גורמים "חיצוניים". התשובה להתגברות גורמים אלה היא הגברת כח-העיכול, ומשום כך אני פונה ברצינות אל המורים להראות לנו איך לעכל אותם ולהוציא מ"עז" זה "מתוק". הקורא בספרות ההשכלה יודע כמה הרווחנו מהספרות הגרמנית והרוסית, ובימינו אלה די להזכיר למשל את עבודתו הספרותית של טשרניחובסקי ז"ל. עכשיו בא התור של ספרות אחרת שממנה לא שאבה עדיין הספרות העברית כמעט כלום.

אני אומר "בא התור" מפני שלא מידינו היתה זאת. כך גזרה ההיסטוריה. אפשר שאילו היתה הברירה בידינו היינו בוחרים בעם אחר או בלשון אחרת (אני כשלעצמי מתגעגע לצרפתית). אך הברירה לא היתה בידינו ובא תורה של האנגלית דוקה. ועכשיו עלינו להאציל גם ממנה ברכה.

כדי להמתיק את הדין (לא הדין שלי אלא דינה של ההיסטוריה) נסתייעתי בכמה נימוקים תועלתנים. אמרתי שנסחבנו לתוך הזרם של דוברי האנגלית ולפיכך רצוי ללמוד לדבר אנגלית. אמרתי שקשרינו הלימודיים יהיו בהכרח עם הארצות הדוברות אנגלית ולפיכך יש להתאים את דרכינו החינוכיות לדרכיהם. אמרתי שחסרים לנו שליחים ומסבירי הרעיון הציוני גם כלפי פנים, בשביל הקרנות הלאומיות, וגם כלפי חוץ, בשביל עבודתנו המדינית, ולפיכך יש לחנך את צעירינו באופן שיבינו לרוחם של העמים דוברי האנגלית. כל זה נדמה לי לא עיקר; אך די בו כדי להטות את לבנו לכיוון החדש (ואפשר המוזר) הזה בניגוד לכיוון היבשתי שהתרגלנו אליו. כמובן אין זאת התגלית שלי. הלא גם בימים האחרונים שמענו צעקה ממש מפי אנשי המשלחת הרשמית של הסוכנות היהודית בשובם מלונדון. שני דברים בפיהם, ולשניהם עלינו לשים לב: הראשון, לונדון המרכז*; השני, אין לונדון מבינה כלום. ואני שואל: מנין לה ללונדון להבין אם אין לנו קשרים חיים אתה מכאן?

ואולם גם הרחקתי לכת. אמרתי שהעמים דוברי

* נכתב בתש"ד. אך גם עכשיו (אחרי סן-פרנסיסקו) התברר

שוב שלונדון המרכז.

האנגלית חובבי תנ"ך הם ומשום כך יש קשר בינינו ; ועוד אמרתי שהם מצפון העולם ומשום כך עלינו לפנות אליהם בתוקף קשר זה. על אמרות אלה לקיתי יותר מארבעים מידו של בעל המאמר. אך כשאני חוזר על הדברים שכתבתי אין אני מוצא בהם על מה להתחרט או אפילו ממה להסתייג.

ואלה דברי : "אם רוצים אנו שיעשו [האנגלים] יותר — ואנו מוכרחים לרצות שיעשו יותר ; ואף הם מוכרחים לעשות יותר — אין הדרך הנכונה להכריז על גט־פטורין. הדרך הנכונה היא לנסות, ולחזור ולנסות, לדבר אתם ושוב לדבר אתם. זאת הדרך הדימוקרטיה, ויש רק דימוקרטיה אחת בעולם והיא הדימוקרטיה האנגלו־סכסית. ואנו צריכים לדבר לבני דימוקרטיה זו בלשונם הם ובלשונה היא. נברח ממנה אליה, מהם אליהם. אך איך נוכל לעשות זאת אם לא נשמע שפתם ונרד לרוחם ונבין לדעתם ? אם הם בוגדים בעצמם וחוטאים לנפשם, נגיד זאת בפניהם. יבוא היום וישמעו.

"והם הם היחידים שישמעו... נושאי התרבות האנגלית הריהם עכשיו מצפון העולם. מצפון זה אנו היהודים יצרנוהו. אך הם יורשינו. נטען־נא לפניהם בזכות־אבות זו ; אך רק לפניהם, ובזכות זו, נוכל לטעון בכלל."

מה פירוש הדברים ? המוסר שמכירים בו העמים הדוברים אנגלית הוא מוסר התנ"ך ; במוסר זה הם דוגלים. אנו אין אנו כוח מדיני גדול ; תביעתנו אפוא תביעת המוסר. תביעה זו נביא לפני יורשינו אלה שהם אכן כוח מדיני גדול, ונראה מה בפיהם.

וכשאני קורא הלאה רואה אני שכתבתי גם זאת : "אפשר שהאנגלים עצמם אינם מבינים זאת [כלו], שהם

מצפון העולם]; אפשר ואפשר, כמו שאמרתי, שהם לפעמים גם חוטאים לנפשם". וכך אין לנו להסתפק בתשובה הראשונה אלא עלינו לחזור ולהזכיר לפנייהם את חטאתם; ואיך נזכור זאת? בזכות ירושת האבות שלנו שהם דוגלים בה, והיא תורת המצפון שיצרנו אנו. אך לפני מי נגיש את תביעותינו ותעצומותינו? הלא צדקתי באמרי: "אך רק לפנייהם, ובזכות זו, נוכל לטעון בכלל".

לא נגעתי בענין הפוליטי הכללי שמכביד כל-כך על בעל דברי. נראה לי שהוא בבחינת צרת שעה ולא צרת דורות. האנגלים עצמם מודים על מעשיהם הרעים בתקופה שבין המלחמות, ויש לקוות שיבחרו בדרכים אחרות אחרי מלחמה זו. ואולם ארשה לי מלה אחת על הענין הפוליטי המיוחד לנו. אפשר לחשוב שהאנגלים עשו הרבה בשבילנו, אפשר לחשוב שעשו מעט, ואפשר לחשוב שלא עשו כלום. אך לכל הדעות עליהם לעשות יותר. ואם כך הדבר (ובזה נדמה לי שאין שום מקום למחלוקת הן להלכה והן למעשה), "אנו צריכים לדבר לבני דימוקרטיה [אנגלו-סכסית] זו בלשונם הם ובלשונה היא. נברח ממנה אליה, מהם אליהם. אך איך נוכל לעשות זאת אם לא נשמע שפתם ונרד לרוחם ונבין לדעתם? אם הם בוגדים בעצמם וחוטאים לנפשם, נגיד זאת בפניהם. יבוא היום וישמעו".

